

Kaiser Kamilla (SZTE): Kuzebaj Gerd nyelvújító tevékenysége és hatása a mai udmurt nyelvre

Előadásom témája Kuzebaj Gerd (eredeti nevén Kuzma Pavlovics Csajnyikov, 1898-1937.) udmurt író, etnográfus, nyelvi aktivista által mesterségesen létrehozott szavak vizsgálata. A több mint kétszáz szóból és kifejezésből álló, 1928-ban publikált gyűjteményben (Gerd 1928) különböző szóalkotási stratégiák figyelhetők meg, úgymint a nyelvjárási szavak a standard szintjére való emelése, deriváció, azaz képzett alakok létrehozása, valamint szóösszetételek alkalmazása.

A kutatásom célja a fent említett szóalkotási módok áttekintése az egyes lexémák esetén, majd egy kvantitatív vizsgálat keretein belül annak megállapítása, hogy a Gerd cikkében publikált szavak közül melyek találhatók meg a mai udmurt nyelvben. Az eltelt időben megjelent szótárakkal (Boriszov 1932, 1991, Butolin 1942, Kirillova 2008, Kozmács 2002), illetve korpuszokkal, alkorpuszokkal (Udmurt Corpora, http://udmurt.web-corpora.net/index_en.html, Национальный корпус удмуртского языка, <http://udmcorpus.udman.ru/home>) történő összevetés során kimutatható, mely szavak váltak napjainkra az udmurt nyelv szerves részévé, így képet kapva arról, milyen jellemzőkkel rendelkezhet egy eredményes nyelvi elem.

A kutatás során használt szótárak általános szótárak, udmurt-orosz, valamint udmurt-magyar nyelvparban, 1932-től kezdve a kétezres évek második feléig jelentek meg, terjedelmük megközelítőleg tizenkétezer és ötvenezer szócikk között mozog. Emellett a korpuszok az irodalmi nyelven túl nyelvjárási szövegeket és közösségi médiás bejegyzéseket is magukba foglalnak, tehát a jelenlegi, valós nyelvhasználatot tükrözik.

Az udmurt nyelvet Oroszországban, kisebbségi nyelvként beszélnek, beszélőinek létszáma a 2020-as népszámlálási adatok (Összoroszági népszámlálás 2020) alapján megközelítőleg kétszázötvenezer fő, legtöbbször udmurt-orosz kétnyelvű. A többségi nyelvvel való intenzív kontaktus komoly hatása leglátványosabban a szókincs terén érhető tetten, ugyanakkor a nyelv további szintjeire is kiterjed. Kutatásom a negatív tendenciák megállításához, a revitalizációs törekvések hatékonyságához kíván hozzájárulni.

Eredményeim gyakorlati jelentősége, hogy az udmurt nyelvben jelenleg is zajló nyelvújítási, nyelvművelő folyamatok során egy „sikeres” lexéma ismerveinek felmérésével egyfajta minta, sablon hozható létre a jövőbeni szóalkotásokhoz. Elméletem szerint egy, a létrehozása óta eltelt közel száz évben a nyelvbe épült, ugyanakkor eredetileg mesterségesen alkotott szó mintájára további, már a mai kor igényeihez igazodó szavak alkothatók. Ezzel együtt képet kaphatunk a

nyelvújítás mechanizmusairól egy konkrét példán keresztül, melynek megértése különösen az udmurthoz hasonló, veszélyeztetett státuszú nyelvek esetében nagy fontossággal bír a jövőre nézve.

Irodalom:

Boriszov T. K. [Т. К. Борисов] (1932, 1991) Удмурт кылюкам. (Udmurt szótár) Izsevszk, Az udmurt történelem, nyelv és irodalom intézete, Uralisztikai Részleg, A Szovjetunió Tudományos Akadémiája [Удм. ин-т истории, яз. и лит. УрО АН СССР]

Butolin A. Sz. [А. С. Бутолин] (szerk.) (1942) Русско-удмуртский словарь (Orosz-udmurt szótár) Izsevszk, Az udmurt történelem, nyelv, irodalom és folklór tudományos kutatóintézete [Удгиз, Удмуртский научно-исследовательский институт истории, языка, литературы и фольклора]

Gerd K. [Герд К.] (1928) Выль удмурт кыльёс. (Új udmurt szavak) *Кенеш No. 15*. Izsevszk. pp. 19-21.

Kirillova L. J. [Л. Е. Кириллова] (szerk.) (2008) Удмурт-зуч кылюкам (Udmurt-orosz szótár) Izsevszk, Orosz Tudományos Akadémia, Uralisztikai Részleg, Az udmurt történelem, nyelv és irodalom intézete [РАН. УрО. Удм. ин-т ИЯЛ]

Kozmács I. (2002) Udmurt-magyar szótár. Szombathely, Savaria University Press

Udmurt Corpora, http://udmurt.web-corpora.net/index_en.html (utolsó látogatás: 2023. 09. 25.)

Национальный корпус удмуртского языка, (Az udmurt nyelv nemzeti korpusza)

<http://udmcorpus.udman.ru/home> (utolsó látogatás: 2023. 09. 25.)

Összoroszági népszámlálás 2020. 5. Kötet, Nemzetiségi összetétel és nyelvtudás. 4.

Таблázat, Nyelvtudás és a népesség nyelvhasználata [Итоги ВПН-2020. Том 5

Национальный состав и владение языками Таблица 4. Владение языками и использование языков населением]

https://rosstat.gov.ru/vpn/2020/Tom5_Nacionalnyj_sostav_i_vladenie_yazykami (utolsó látogatás: 2023. 09. 25.)